

10021

Hvordan kan bruk av LINK være et godt redskap for sosialarbeidere som jobber med psykisk helse blant risikoutsatte barn på mellomtrinnet?

How can the use of LINK be a good tool for social workers who work with mental health amongst vulnerable children in the 5th to 7th grade?

Bacheloroppgave i Sosialt arbeid

Mai 2020

10021

Hvordan kan bruk av LINK være et godt redskap for sosialarbeidere som jobber med psykisk helse blant risikoutsatte barn på mellomtrinnet?

How can the use of LINK be a good tool for social workers who work with mental health amongst vulnerable children in the 5th to 7th grade?

Bacheloroppgave i Sosialt arbeid
Mai 2020

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Fakultet for samfunns- og utdanningsvitenskap
Institutt for sosialt arbeid

Kunnskap for en bedre verden

Sammendrag

Skolen kan sees på som en beskyttelsesfaktor, der man opplever trygghet, skaper vennerelasjoner og tilhørighet. Men skolen kan også sees på som en risikofaktor der noen elever opplever å bli mobbet, ikke bli sett eller bli preget av en skole med liten struktur for å oppdage barn som har det vanskelig. Flere studier viser at mange norske barn sliter med den psykiske helsen. Dette krever gjerne et personale som har nok kunnskap til å møte alle behovene dagens barn og unge har. Noen av hovedfunnene i denne oppgaven viser nemlig at mange lærere syns psykisk helse er et vanskelig tema å snakke om, og at det dessverre er få sosialarbeidere ansatt i skolen. Hensikten med denne bacheloroppgaven er å se på hva som kan forebygge utvikling av psykiske vansker eller lidelser. Sosialarbeidernes kompetanse vil være en sentral del av oppgavens diskusjon. LINK vil bli presentert som et godt redskap sosialarbeidere og andre miljøterapeuter i skolen kan bruke i arbeid med psykisk helse. LINKs verdigrunnlag ligner mye på sosialt arbeids verdier og syn på mennesker.

I denne studien er det benyttet litteraturstudie som metode. I den forbindelse har jeg utført systematisk litteratursøk for å finne relevant og eksisterende fagkunnskap, forskning og teori. Oppgaven inneholder fem hovedkapitler. For å skape et godt grunnlag er teoridelen bygd slik at fakta om psykisk helse blant barn blir presentert først. Videre kommer kunnskap om psykososialt miljø, som er sentralt i skolesektoren. Deretter kommer teori om LINK, etterfulgt av teori om forebygging. Til slutt kommer kunnskap om tverrfaglig samarbeid, noe som er viktig når ulike yrkesgrupper skal jobbe sammen. Problemstillingen vil så bli drøftet og sett i lys av ulike sentrale teorier i sosialt arbeid.

Nøkkelord: LINK, forebygging, psykisk helse blant barn, psykiske vansker og psykiske lidelser, sosialarbeidere, tverrfaglig samarbeid.

Abstract

The school can be seen as a protective factor, where one experiences security, creates friendships and a feeling of belonging. But the school can also be viewed as a risk factor that can lead to some students experiencing bullying, a feeling of being disregarded or being affected by a school with little structures in place to identify children who are having a hard time. Several studies argue that many Norwegian children struggle with their mental health. This often requires staff that has enough knowledge to meet all the needs of today's children and young people. Some of the main findings of this thesis shows that many teachers find mental health a difficult topic to talk about, and that unfortunately there are few social workers employed in the school. The aim of this bachelor thesis is to look at what can prevent the further increase of psychological difficulties or disorders. The social workers competence will be a central part of the thesis' discussion. LINK will be presented as a good tool for social workers and other therapists in the school, to use in working with mental health among vulnerable children in the 5th to 7th grade. LINK's values are very similar to social work values and view of humanity.

In this study, a literature study has been used as a method. In this connection, I conducted a systematic literature review to find relevant existing academic expertise, research and theory. The thesis contains five main chapters. To create a good foundation, the theory section is built so that facts about mental health among children are presented first. Further comes knowledge about the psychosocial environment, which is central to the school sector. Then comes the theory of LINK, followed by the theory of prevention. In the end comes knowledge of interdisciplinary collaboration, which is important when different professions work together. The research topic will then be discussed and seen in light of various central theories in social work.

Keywords: LINK, prevention, mental health amongst children, mental difficulties and mental disorders, social workers, interdisciplinary cooperation.

Forord

Det er mange jeg ønsker å rette en takk til. I mars 2020 begynte også Norge å bli rammet av Coronaviruset (Covid-19) som har herjet i verden, og som skulle vise seg å bli en pandemi. Skoler i hele landet har blitt stengt, også NTNU. I den forbindelse har vi mistet noe undervisningsopplegg for bacheloroppgaven, og det har vært vanskelig å finne litteratur og bøker til oppgaven. I starten var mye uvisst, og vi visste ikke hva tiden ville bringe videre. Til tross for omstendighetene, har skolen gjort sitt beste for å legge til rette for at vi skal få gjennomført utdanningen vår. Jeg vil derfor rette en stor takk til skolen, samt veileder, medstudenter, venner og familie for all støtte gjennom arbeidet med denne bacheloroppgaven. Det har vært utfordrende å konsentrere seg om en oppgave når verden har stått overfor en såpass stor krise som den har gjort. Det har vært en surrealistisk opplevelse, og tøft både psykisk og fysisk for mange av oss.

Jeg tror på mange måter at denne krisen nok en gang har styrket samholdet til norske borgere. Vi har vist tillit til hverandre, en tillit vi kanskje aldri før har vist. Vi har funnet andre måter å kommunisere på, lære på og til og med funnet andre måter å sosialisere oss på. Vi kan ingenting annet enn å reflektere over det som har skjedd, hva som er gjort og hva som kunne vært gjort annerledes. Det er det vi lærer av.

Innholdsfortegnelse

1.0 INNLEDNING	1
1.1 PRESENTASJON OG BEGRUNNELSE AV TEMA OG PROBLEMSTILLING.....	1
1.2 RELEVANS FOR SOSIALT ARBEID.....	2
1.3 OPPGAVENS OPPBYGNING.....	2
2.0 LITTERATURSTUDIE SOM METODE	3
2.1 SØKESTRATEGI.....	3
2.2 INKLUSJON- OG EKSKLUSJONSKRITERIER.....	4
2.3 KILDEKRITIKK.....	4
3.0 TEORI OG LITTERATUR	5
3.1 PSYKISK HELSE BLANT BARN.....	5
3.2 PSYKOSOSIALT ARBEID OG PSYKOSOSIALT MILJØ.....	6
3.3 LINK.....	7
3.4 FOREBYGGING.....	7
3.5 TVERRFAGLIG SAMARBEID.....	8
4.0 DISKUSJON	9
4.1 FOREBYGGING PÅ ULIKE NIVÅ.....	9
4.1.1 Kan skolen bidra for å avdekke behov for hjelp?.....	10
4.2 LINK SOM REDSKAP I ARBEID MED PSYKISK HELSE.....	11
4.2.1 Barns rett til å bli hørt.....	12
4.2.2 Det finnes ikke vanskelige barn.....	13
4.2.3 LINK som beskyttelsesfaktor.....	14
4.3 TVERRFAGLIG SAMARBEID MELLOM LÆRERE OG SOSIALARBEIDERE.....	15
4.3.1 Dialog om hverandres kompetanse.....	16
4.4 VIKTIGHETEN AV EN SOSIALARBEIDERS KOMPETANSE I SKOLEN.....	17
5.0 AVSLUTNING	19
REFERANSELISTE	20

1.0 Innledning

Barn tilbringer store deler av livet sitt på skolen. Skolen er obligatorisk for alle barn og unge, og her skal de lære fag samtidig som de skal sosialisere seg med både medelever og ansatte. Skolen er juridisk bundet til å arbeide kontinuerlig og systematisk for å fremme helse, miljøet og tryggheten til elevene (Opplæringslova, 1998, §9 A-3). God psykisk helse er en essensiell ressurs i oppvekst, utdanning og videre inn i livet som voksen. De aller fleste norske barn trives og har god psykisk helse, ifølge en rapport av Folkehelseinstituttet (Suren et al., 2018). Likevel er det mange barn som sliter. Rapporten «Psykisk Helse i Norge» som Folkehelseinstituttet lanserte i 2018, viser at rundt 7 prosent av barn i førskole- og skolealder har symptomer på psykisk lidelse. Samme rapport viser at rundt 5 prosent av barn og unge i alderen 0-17 år behandles i psykisk helsevern hvert år (sitert i Skogen, Smith, Aarø, Siqveland & Øverland, 2018, s.12). Mobbing, vold, seksuelle overgrep og omsorgssvikt er alvorlige risikofaktorer for utvikling av psykiske vansker og psykiske lidelser. Skolen vurderes derfor som en særlig viktig arena for psykisk helse og forebygging av sosiale og psykiske problemer (Befring & Moen, 2011, s.15). Desto viktigere er det med tidlig innsats allerede i barneskolen.

1.1 Presentasjon og begrunnelse av tema og problemstilling

Temaet jeg ønsker å fokusere på i denne oppgaven er psykisk helse blant barn i barneskolen. Hensikten er å se på hva som kan forebygge utvikling av psykiske vansker eller lidelser. Skolen må ha tilgjengelig personale som har kunnskap om psykisk helse og som har mulighet til å tolke signaler, for å kunne fange opp barn som har det vanskelig (Flatén & Sollesnes, 2016, s.128). I den forbindelse ønsker jeg å trekke frem sosialarbeidernes rolle i dette arbeidet. Det finnes ulike tiltak i arbeid med psykisk helse, alt fra omfattende skoleprogram rettet mot alle til mer individuelle tiltak rettet mot den enkelte (NOU 2015: 2, s.134). Jeg har blitt tipset om LINK som kan sees på som et slikt omfattende skoleprogram rettet mot alle elever. Både lærere og miljøterapeuter i skolen bruker programmet.

Jeg har lenge tenkt at bacheloroppgaven min skal omhandle tidlig innsats i skolen for å oppdage elever som sliter. Psykisk helse, tidlig innsats og forebygging av psykiske vansker og lidelser i skolesektoren er alle svært store fagområder. Derfor har jeg gjort noen nødvendige avgrensninger. Først og fremst har jeg valgt undervisningsprogrammet LINK som et overordnet emne i det forebyggende arbeidet med utsatte barn og unge. Det finnes også et barnevernstiltak kalt Link i Trondheim kommune som ikke må forveksles med LINK i skolen. Det er sistnevnte

som vil være utgangspunkt for denne oppgaven. Videre har jeg valgt å fokusere på barn på mellomtrinnet. Dette gjelder barn i femte til syvende klasse i grunnskolen, i en aldersgruppe fra ti til tretten år. Jeg har valgt mellomtrinnet fordi det er mye som skjer i livene til de fleste på denne alderen. Puberteten melder sin ankomst, og snart skal de over på ungdomsskolen der nye utfordringer står for tur. For mange kan dette oppleves som utrygt, og det vil sannsynligvis være mye følelser, tanker, stress og kanskje konflikter. Med «risikoutsatte barn» i problemstillingen, refererer jeg til barn som har større risiko for å utvikle psykiske vansker og lidelser, f.eks. som følge av mobbing, vold og overgrep, enten det gjelder tilfeller i skolen eller omsorgssvikt hjemmet.

Min problemstilling ble som følger: *Hvordan kan bruk av LINK være et godt redskap for sosialarbeidere som jobber med psykisk helse blant risikoutsatte barn på mellomtrinnet?*

1.2 Relevans for sosialt arbeid

Sollesnes hevder at sosialarbeidere er ønsket inn i skolen. Dette da de besitter på en kunnskap og forståelse som skolen behøver for å kunne møte alle behovene til barn og unge (Sollesnes, 2013, s.132). Miljøterapeut er betegnelsen som hovedsakelig brukes om sosialarbeidere i skolen. Betegnelsen gjelder også for vernepleiere og barnevernspedagoger. Miljøarbeid kan kalles sosialt arbeid eller psykososialt arbeid. En sosialarbeider jobber på flere nivå samtidig, dvs. med individuelle samtaler, gruppesamtaler og klassesamtaler parallelt (Gustavsson & Tømmerbakken, 2011, s.90). Dette vil være en fordel i arbeidet med individuelle samtaler og utførelsen av LINK. LINK har flere fellestrekk med sosialt arbeid, både kunnskaps- og verdimesig. I denne oppgaven ønsker jeg å trekke frem viktigheten av å spesifikt ansette flere sosialarbeidere i skolen. Med flere yrkesgrupper inn i skolen, er det nødvendig med kompetanse om tverrfaglig samarbeid for å lykkes i det forebyggende arbeidet med psykisk helse.

1.3 Oppgavens oppbygning

Oppgaven består av fem hovedkapitler; innledning, metode, teori, diskusjon og avslutning. I metodedelene tar jeg for meg hvilken metode jeg har brukt, søkestrategi og kildekritikk. Relevant teori i forhold til oppgavens tema vil deretter bli presentert i teori og litteraturdelen. I diskusjonsdelen vil jeg drøfte problemstillingen med utgangspunkt i litteraturen jeg har funnet. Avslutningsvis vil jeg oppsummere og konkludere.

2.0 Litteraturstudie som metode

Sosiologen Vilhelm Aubert formulerer metodebegrepet slik: «En metode er en fremgangsmåte, et middel til å løse problemer og komme frem til ny kunnskap. Et hvilket som helst middel som tjener dette formålet, hører med i arsenalet av metoder» (Aubert, sitert i Dalland 2017, s.51). Metode er altså det redskapet som brukes i møte med det en ønsker å undersøke.

Et av kravene for denne oppgaven er at det skal benyttes litteraturstudie, som er en kvalitativ metode. Kvalitative metoder tar utgangspunkt i å fange opp mening og opplevelser som ikke lar seg tallfeste eller måle, som eksempelvis intervju og observasjon (Dalland, 2017, s. 52). Jeg har ikke foretatt egne undersøkelser og intervjuer, men anvender andres forskningsbaserte kunnskap og annen kunnskap som finnes på feltet jeg har valgt. I en litteraturstudie hentes det data fra eksisterende fagkunnskap, forskning og teori (Dalland, 2017, s. 207). Litteraturstudier systematiserer kunnskap fra skriftlige kilder. Det innebærer å samle inn litteratur, gå kritisk igjennom det og sammenfatte det til slutt (Thidemann, 2015, s. 79).

I en studie har vi alltid en forforståelse av det vi ønsker å undersøke. Det betyr at vi allerede har gjort oss en mening om et fenomen, og som ubevisst vil kunne påvirke litteratursøket i den grad av hvilke søkeord jeg velger (Dalland, 2017, s.58). Det vil være viktig å ha et refleksivt forhold til forforståelsen, slik at den ikke blir styrende for oppgaven. Forforståelsen min rundt temaet jeg har valgt er at det er få sosialarbeidere som er ansatt i skolen, og at de har en uklar rolle. Barn foretrekker ofte hjelp som er trygg og lett tilgjengelig (Gustavsson & Tømmerbakken, 2011, s. 29). Dette vil være viktig i det forebyggende arbeidet med psykisk helse.

2.1 Søkestrategi

Jeg har foretatt litteratursøk til å finne vitenskapelige artikler og annen type litteratur, hovedsakelig digitale søk i databasene Oria, Idunn og Google Scholar. Jeg har brukt Folkehelseinstituttets nettside for oppdaterte rapporter og statistikker, samt Lovdata for å finne aktuelle lovbestemmelser. Det har også vært nyttig å lese litteraturlisten til ulike masteroppgaver som omhandler samme tema. I tillegg har jeg fått tips om litteratur fra medstudenter og veiledere. Jeg har også gjennomgått tidligere pensumbøker for å trekke mest mulig inn fra utdanningsløpet. Da det i en periode ikke var mulig å bruke biblioteket ved NTNU, benyttet jeg meg av Folkebiblioteket i Trondheim, samt ulike bokhandlerbutikker for å se

gjennom litteratur fysisk. Utvelgelsen av litteraturen har foregått ved utføring av relevante avgrensninger ved bruk av inklusjons- og eksklusjonskriterier i de ulike databasene. I tillegg til å ha lest overskrifter og sammendrag for de artiklene og bøkene jeg så for meg var mest nyttig.

2.2 Inklusjon- og eksklusjonskriterier

I en litteraturstudie utføres det et systematisk litteratursøk rundt problemstillingen med inklusjons- og eksklusjonskriterier. Inklusjonskriterier handler om hva jeg inkluderer i mine søk, og eksklusjonskriterier handler om hva jeg ekskluderer, dvs. hva jeg utelukker i mine søk. Ifølge Thidemann vil slike kriterier gjøre et litteratursøk mer hensiktsmessig, dette da søket blir mer presist og avgrenser mengden litteratur (Thidemann, 2015, s. 89).

I oppstarten ble det brukt brede søkeord som «sosionom» kombinert med «skole». For å redusere antall treff, gjorde jeg avgrensninger. Jeg inkluderte materialtyper som artikkel og fagfellevurderte tidsskrift for å være sikker på at jeg fant vitenskapelige artikler, og inkluderte utgivelsesår 2015-2019. Dermed ekskluderte jeg litteratur fra bøker, masteroppgaver og lignende, samt at jeg ekskluderte artikler utgitt før 2015. Dette for å få mest mulig dagsaktuell og oppdatert forskning. Det viste seg å være en fordel å endre søkeordet «sosionom» til «sosialarbeider», da det kom mer litteratur på dette søkeordet. Andre søkeord jeg har foretatt er «psykisk helse barn». Psykisk helse er et vidt tema, og det var nødvendig å spisse søkene ytterligere. Jeg valgte derfor materialtyper som artikler og fagfellevurderte tidsskrift, og utgivelsesår fra 2018 til 2020. Jeg inkluderte «barn», og valgte dermed bort artikler om ungdom, voksne og eldre, i tillegg til at alle artikler utgitt før 2018 ble utelukket. Ved å legge til «trivsel» og «skole» sammen med de andre søkeordene, ble innholdet mer fokusert og relevant. Da ble det nødvendig å inkludere artikler helt tilbake til 2010 for å utvide antall treff. Andre søkeord jeg har brukt alene eller i kombinasjon er «tidlig innsats», «grunnskolen», «LINK», «vold» og «seksuelle overgrep».

2.3 Kildekritikk

Kildekritikk handler om å vurdere og karakterisere litteraturen en har funnet. En skal vurdere i hvilken grad litteraturen lar seg bruke til å belyse problemstillingen, og dette innebærer hvor pålitelig og relevant kilden er (Dalland, 2017, s. 158). Påliteligheten er sikret gjennom bruk av artikler som er godkjente publiseringer i vitenskapelige tidsskrift. For å sjekke relevansen til kilden, har jeg stilt meg noen spørsmål: Belyser kilden problemstillingen min? Svarer kilden på noen av spørsmålene jeg lurer på i oppgaven? Hvordan kan jeg bruke kilden i oppgaven?

Gjennom et systematisk litteratursøk har jeg plukket ut relevante søkeord i henhold til problemstillingen min. Videre har jeg gjennomgått litteraturen jeg har funnet, og forsøkt å se hvor kilden kan passe i oppgaven. Jeg har også vurdert kildens relevans i forhold til hvor ny og oppdatert den er.

Grunnet situasjonen med stengte skoler og bibliotek som følge av Corona-pandemien, sto vi plutselig uten tilgang på viktig faglitteratur og pensumartikler. Heldigvis gjorde Universitetsforlaget alt innhold på databasen Idunn åpent tilgjengelig for alle. På grunn av begrenset tilgang på litteratur, har jeg noen steder i oppgaven brukt sekundærkilde istedenfor primærkilde. En primærkilde er den opprinnelige utgaven av en tekst, mens en sekundærkilde kan være en oversatt utgave av den primære kilden (Dalland, 2017, s.162).

3.0 Teori og litteratur

3.1 Psykisk helse blant barn

WHO definerer psykisk helse som «en tilstand av velvære der individet kan realisere sine muligheter, håndtere normale stressituasjoner i livet, arbeide på en fruktbar og produktiv måte og ha mulighet til å bidra overfor andre og i samfunnet». Dette inkluderer utvikling av tanker, følelser, atferd og sosiale evner, i tillegg til tilknytning, fleksibilitet og selvstendighet (sitert i Skogen et al., 2018, s.23). God psykisk helse handler også om å utvikle et positivt selvbilde, oppleve velvære og følelse av trivsel (Thorvaldsen, Westgren, Egeberg & Rønning, 2018).

Psykiske vansker og lidelser er at av de største folkehelseproblemene i vår tid. En dårlig psykisk helse som følge av dette, kan ha negativ innvirkning på sosiale relasjoner, livskvalitet, skolegang og videre arbeidsdeltakelse i livet (NOU 2015: 2, s. 64). Vi kan skille mellom psykiske vansker og psykiske lidelser. Når det gjelder psykiske vansker, kan det forklares med symptomer som i betydelig grad går ut over trivsel, læring, daglige gjøremål og samvær med andre. Plagene vil ikke være så alvorlig at det er en diagnostiserbar lidelse. Psykiske lidelser derimot, refererer til alvorlige psykiske vansker der symptombelastningen er så stor at det vil kvalifisere til diagnoser som eksempelvis depresjon, angst, ADHD eller atferdsvansker og emosjonelle vansker (NOU 2015: 2, s. 64). Basert på tall fra forskjellige studier kan det anslås at ca. 8 prosent av barn og unge mellom 3-18 år har en psykisk lidelse, og mellom 15 og 20 prosent av barn og unge i Norge har psykiske vansker (NOU 2015: 2, s. 64).

Årsaken til psykiske vansker og psykiske lidelser kan være flere. Mobbing kan være en faktor som påvirker barn og unges psykiske helse i negativ retning. Det kan være vanskelig å anslå et nøyaktig tall på hvor mange som blir mobbet i skolen. Dette da opplevelsen av mobbing er subjektiv og kan oppfattes forskjellig. I en nasjonal Elevundersøkelse fra 2013, oppga 4,2 prosent av elevene fra femte klasse til videregående å ha blitt mobbet to til tre ganger i måneden eller mer (NOU 2015: 2, s. 72). Mobbing skjer i større grad over internett gjennom mobiltelefon og sosiale medier. De fleste barn på mellomtrinnet har tilgang på sin egen mobiltelefon. Resultater fra studien *Mobbing, digital mobbing og psykisk helse hos barn og unge i Tromsø*, viser at digital mobbing eller trakassering i snitt har nokså lik kobling mot psykiske helseproblemer som fysisk, sosial og verbal trakassering (Thorvaldsen et al., 2018). Digital mobbing kan være vanskelig å oppdage, da mobberen har muligheten til å være anonym. Mellom 3 til 5 prosent har opplevd å bli mobbet digitalt, viser tall fra norske studier (Skogen et al., 2018, s. 72). Det kan være reelt å tenke at mørketallene er store. Seksuelle overgrep og vold mot barn og unge blir sett på som andre viktige risikofaktorer for utvikling av psykiske lidelser, og andre typer psykiske vansker. Det er vanskelig å tallfeste omfanget av vold og overgrep, men en internasjonal metaanalyse fra 2011 anslår at 11,8 prosent av barn og unge fra 0-18 år rapporterte å ha blitt utsatt for seksuelle overgrep (Skogen et al., 2018, s. 78).

3.2 Psykososialt arbeid og psykososialt miljø

Psykososialt arbeid handler om å hjelpe mennesker, både å fremme bedre helse og velferd for individer og grupper (Svalastog, Kristoffersen & Lile, 2019, s.31). I skolesammenheng kan psykososialt arbeid brukes for å beskytte barn som er, har vært eller risikerer å bli utsatt for sårbarheter som eksempelvis mobbing, vold, seksuelle overgrep og omsorgssvikt. Psykososialt arbeid kan på mange måter sammenlignes med å bidra til et godt psykososialt miljø.

Opplæringslovens kapittel 9 A fremhever elevene sitt skolemiljø. Deriblant nevnes en aktivitetsplikt for å sikre at elever har et trygt og godt psykososialt skolemiljø. Loven sier at alle som arbeider i skolen skal være oppmerksom på dette, og gripe inn mot krenking som mobbing, vold, diskriminering og trakassering så langt det er mulig (Opplæringslova, 1998, §9 A-4). Videre sier loven at skolen skal sørge for at involverte elever blir hørt, noe som sikrer elevenes brukermedvirkning. Et godt psykososialt miljø i skolen kan legge grunnlaget for mer kunnskap, trivsel og selvtillit, som videre kan styrke den enkeltes evne til å uttrykke seg

(Svalastog, et al., 2019, s.29). Det vil samtidig kunne minske risikoen for å utvikle psykiske vansker og psykiske lidelser.

3.3 LINK

LINK er et undervisningsopplegg som handler om forebyggende psykisk helsearbeid, og om folkehelse og livsmestring. Opplegget er utarbeidet i 2017 av lærere i samarbeid med helsesøstre og ansatte ved RVTS Sør (Regionalt ressurscenter om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging). LINK tar utgangspunkt i aktuelle utfordringer barn og unge står overfor i dagens samfunn, og temaene i LINK samsvarer med funnene i forskningen Ungdata gjennomførte i 2017 (RVTS Sør, 2017, s.4).

Ifølge Opplæringsloven og Kunnskapsløftets generelle del er det skolens oppgave å sette barn og unge i stand til å håndtere livet. I henhold til dette har skolen fått beskjed om å fokusere mer på psykisk helse og livsmestring i undervisningen. WHO (sitert i RVTS Sør 2017, s.4) sier at skolen muligens er den viktigste arenaen for å forebygge psykiske helseplager. Å styrke den enkeltes selvbylde, å bidra til opplevelse av tilhørighet og å gi trening i konstruktive mestringsstrategier er blant formålene med LINK. Disse tre elementene er grunnleggende viktig for livsmestring og god psykisk helse, og hensikten med opplegget er å være et virkemiddel for å oppnå dette (RVTS Sør, 2017, s.5). Elevsamlingene i LINK er delt inn i tre hovedgrupper. Disse hovedgruppene har blitt kalt *Følelsseskole*, *Jeg og de andre* og *På godt og vondt*. Jeg skal utdype samlingene under diskusjonsdelen av oppgaven og se det i sammenheng med sosialt arbeid.

3.4 Forebygging

Forebyggende arbeid kan defineres som «å gjøre en tidlig innsats med en klar målsetting om å forhindre at en negativ utvikling skal komme i gang eller forverre seg» (Arnsen & Sørli, sitert i Flaten & Sollesnes 2016, s.140). Som vi har sett, er skolen en viktig forebyggingsarena for å hindre sosiale og psykiske problemer. Dette da et godt psykososialt miljø blir vektlagt, og de ansatte i skolen er pålagt til å være ekstra varsom. Urovekkende atferd kan oppdages, og tiltak kan settes i gang blant utsatte grupper eller enkeltelever på et tidlig tidspunkt. LINK kan være et slikt forebyggende tiltak som fremmer tidlig innsats og forhindrer utvikling av psykiske vansker og lidelser.

En sosialarbeider i skolen kan arbeide forebyggende på følgende tre nivåer: primær-, sekundær- og tertiærforebygging. Tradisjonelt arbeider skolen på primær- og sekundærnivå, mens andre etater fokuserer på tertiærnivå. Med sosialarbeidere inn i skolen kan noe av det tertiære arbeidet flyttes inn her (Gustavsson & Tømmerbakken, 2011, s. 37). Primærforebygging handler om å forhindre at problemer oppstår overhode. I denne sammenheng vil primærforebygging i skolen være å sette inn tiltak for å hindre at mobbing, diskriminering, vold og overgrep skjer, og dermed redusere risikoen for å utvikle psykiske helseproblemer. Sekundærforebygging gjelder å hindre at problemene som allerede har oppstått, skal videreutvikles. Tertiærforebygging grenser mer mot behandling og rehabilitering. Problemet er allerede utviklet, og innsatsen går ut på å hindre forverring (Gustavsson & Tømmerbakken, 2011, s. 37).

I forbindelse med forebygging vil jeg trekke frem risiko- og beskyttelsesfaktorer. Risikofaktorer er en samlebetegnelse på faktorer som øker sjansen for utvikling av vansker som f.eks. psykiske vansker og lidelser. Beskyttelsesfaktorer demper risikoen for å utvikle psykiske vansker når risikofaktorer foreligger (Kvvello, 2012, s.73). Risiko- og beskyttelsesfaktorer er en sentral del av transaksjonsmodellen lansert av Sameroff og Chandler. Transaksjonsmodellen er en såkalt paraplyteori som binder sammen flere teorier som har klare likhetstrekk. Disse likhetstrekkene består hovedsakelig av beskrivelser om hvordan personer og miljøer de lever i, gjensidig påvirker hverandre. Det gjelder bl.a. systemer som oppvekstmiljøet består av, hvordan relasjoner og arenaer man inngår i, samt risiko- og beskyttelsesprosesser i henhold til dette (Kvvello, 2012, s.62).

3.5 Tverrfaglig samarbeid

Det har vært et tydelig krav om tverrfaglig samarbeid i helse- og velferdstjenestene. En måte å håndtere det store mangfoldet av definisjoner på samarbeid, er å ta utgangspunkt i eget perspektiv som sosialarbeider. WHO (sitert i Ellingsen, Levin, Berg & Kleppe 2015, s.156) definerer samarbeid som: «samarbeidspraksis foregår når flere helsearbeidere med ulike profesjonell bakgrunn samarbeider med pasienter, familier, omsorgspersoner og sosialt nettverk for å fremskaffe tjenester med høyest mulig kvalitet».

Skolen er nå i større grad i ferd med å bli en institusjon med tverrfaglig personale. Dette gjør at elevenes behov kan tas vare på bedre enn før (Flaten & Sollesnes, 2016, s.128). I et tverrfaglig samarbeid bidrar ulike yrkesgrupper på en arbeidsplass med sin spesifikke kunnskap. Et slikt

samarbeid brukes både om samarbeidet mellom yrkesgrupper innenfor skolen, som f.eks. lærere og sosialarbeidere, og om samarbeidet på tvers av etater, som f.eks. barnevern og skole (Gustavsson & Tømmerbakken, 2011, s.112). Betydningen av tverrprofesjonelt samarbeid, særlig i arbeid med barn, er blitt framhevet i flere offentlige dokumenter som Stortingsmeldinger og NOU-er (Gjertsen, Hansen & Juberg, 2018). Det understrekes at risikofaktorer i miljøet som mobbing lettere kan fanges opp når skolen blir en mer tverrfaglig institusjon (Flaten & Sollesnes, 2016, s. 137). Med andre yrkesutøvere enn lærere i skolen, deriblant sosialarbeidere, sikrer de at opplæringslovens kapittel 9A blir dekket. På denne måten kan det antas at tverrfaglighet gir en større breddetenkning om hva et godt psykososialt miljø er, og hvordan man skal klare å utføre dette i skolen (Flaten & Sollesnes, 2016, s. 138).

4.0 Diskusjon

Problemstillingen min var som følger: *Hvordan kan bruk av LINK være et godt redskap for sosialarbeidere som jobber med psykisk helse blant risikoutsatte barn på mellomtrinnet?* I denne delen av oppgaven starter jeg med å trekke frem forebygging, hvor jeg deretter går dypere inn i LINK som et forebyggende tiltak i jobben med psykisk helse blant risikoutsatte barn. Videre vil jeg belyse viktigheten av tverrfaglig samarbeid og sosialarbeideres kompetanse.

4.1 Forebygging på ulike nivå

Forebygging av psykiske vansker og lidelser har i flere offentlige utredninger blitt framhevet som viktige innsatsområder. Helt tilbake til St.meld.nr. 37 fra 1992-1993, understrekes det at ansvaret for forebygging må fordeles på flere sektorer enn helse- og sosialsektoren. Deriblant nevnes skolen som en viktig sektor (Sosialdepartementet, sitert i Larsen 2011). Vi har gjennom oppgaven sett at skolens mandat for helsefremmende arbeid med barn og unge er forankret i regelverk og ulike retningslinjer.

LINK kan først og fremst brukes primærforebyggende, men også sekundærforebyggende. Gode skoleopplevelser, både faglig og sosialt, kan potensielt fungere primærforebyggende. Det er faglig og politisk enighet om at et stort spekter av aktivitetstilbud kan forebygge en uønsket utvikling (Flaten & Sollesnes, 2016, s.175). I teoridelen av denne oppgaven ble det nevnt at sekundærforebygging handler om å begrense vedvarende skader ved et problem som allerede har oppstått. Kanskje et barn har opplevd mobbing eller overgrep. Da handler det om å ha gode nok tiltak i skolen for at dette skal oppdages, og gi barnet den videre oppfølgingen som trengs. Det er her tradisjonelt miljøarbeid som oftest kommer inn. Det kan innebære å innkalle det

aktuelle barnet, eller barna, til en samtale der det snakkes ut om det som har skjedd. Jeg mener at det ikke er godt nok at miljøterapeuter som sosialarbeidere hovedsakelig kommer på banen ved sekundærforebyggende tiltak, som eksempelvis å innkalle barnet til samtale når en skade allerede har skjedd. Derfor mener jeg at sosialarbeidere bør komme inn i skolen allerede som primærforebyggende, og få mer ansvar på dette området. Gjennom aktiviteter i LINK kan sosialarbeideren forsøke å observere hvordan elevene oppfører seg. De kan være oppsøkende, og rette et blikk mot alle elever. Sosialarbeideren kan trekke eleven til side, og forsøke å ha en samtale med barnet dersom det viser seg å være nødvendig. Dette vil virke primærforebyggende, og vil kunne hindre en uønsket handling. Sosialarbeideren i skolen kan også tilby individuelle tilpassede samtaler, og som kan sees på som en type behandling for å hindre forverring. Dette vil være tertiærforebyggende arbeid.

4.1.1 Kan skolen bidra for å avdekke behov for hjelp?

Skolemiljø kan i liten grad velges vekk, ettersom barn er pliktig til å gå på skole. Det er ikke alltid skolemiljøet vil oppleves som trygt og godt for alle. Da er det ekstra viktig at forholdene blir lagt til rette, og at et godt psykososialt miljø er juridisk forankret for å sikre at skoler tar hensyn til dette. Skolen kan og skal gjøre mye, men den kan dessverre ikke alene løse alle utfordringer barn og unge sliter med. Det å avdekke behov for hjelp, er noe skolen er i særlig posisjon til å utføre. Man har mulighet til å observere bekymringsfull atferd, endringer eller håpløshet nettopp fordi man er mye sammen med elevene. Skolen kan og bør koble på andre tilgjengelige ressurser utenfor skolen når dette er nødvendig (RVTS Sør, 2017, s.19). Derfor vil undervisningsopplegget LINK være et godt redskap for sosialarbeidere eller andre miljøterapeuter å bruke i skolen. Her går man gjennom tema på både godt og vondt, og kan legge merke til hvordan elevene reagerer på det som blir sagt og tatt opp under hver samling. I tillegg gjør elevene noe sammen, noe som kan gjøre det lettere å se hvordan de samarbeider og forholder seg til hverandre. Ettersom mobbing og andre krenkelser kan være svært vanskelig å oppdage, krever det et systematisk arbeid for å fange opp den alvorlige mobbingen i skolen (NOU 2015: 2, s.182). LINK kan sees på som et slikt systematisk arbeid, da det er elevsamlinger som foregår over en lengre periode. Dersom det oppdages at noen blir utsatt for mobbing, har gjerne sosialarbeidere bedre tid enn læreren til å snakke med de involverte barna. Det er viktig å bruke tid for at barna skal forstå, og kommunisere på en rolig og trygg måte. Kanskje det også under samtalen dukker opp uventet informasjon, om at mobberen blir utsatt for noe ubehagelig hjemme. Det handler om å aktivt lytte, å høre på hva barn forteller. Aktiv lytting benyttes mye i sosialt arbeid, og er en av våre redskap i arbeid med mennesker. Da konsentrerer man seg om

en bestemt del av den enkeltes budskap. Kommunikasjonen kan være svært kompleks, og da er det viktig å være en god lytter. På denne måten kan man lete etter sammenhenger (Shulman, 2003, s.216).

En oppsøkende sosialarbeider ute i skolegården kan dessuten legge ekstra godt merke til om et barn vandrer alene, og kanskje har lite vennenettverk rundt seg. Vennskap er viktig for alle barn. Det er bekymringsfullt å se barn bli avvist av jevnaldrende, og som trekker dette med seg videre ellers i livet. Det kan føre til at disse barna har vanskeligheter med å komme inn i gode relasjoner, sliter med ensomhet og har større risiko for psykiske helseproblemer i voksen alder (Flatén & Sollesnes, 2016, s.46). Nok en gang vil jeg understreke viktigheten av primærforebyggende tiltak i skolen som f.eks. LINK, som gjør at en kan oppdage barn som har det vanskelig på et tidligere tidspunkt.

4.2 LINK som redskap i arbeid med psykisk helse

Det er flere steder i oppgaven påpekt at skolen er en viktig arena for forebyggende og helsefremmende tiltak. Skolen er ikke bare en arena for faglig utvikling, men skal også være et sted der elevene utvikler seg sosialt og personlig. Djupedal-utvalget om *Virkemidler for et trygt psykososialt miljø* (NOU 2015: 2) konkretiserer at sosial og emosjonell kompetanse både handler om hvilke sosiale ferdigheter man har i samspill med andre, og hvilke ferdigheter man har til å håndtere egne følelser. Videre spesifiserer utvalget at dette gjelder bl.a. selvtillit, selvkontroll, evnen til håndtering av følelser, empati og samarbeidsevner. De mener at økt vekt på sosial og emosjonell kompetanse kan føre til et bedre psykososialt skolemiljø på lengre sikt, samt forebygging av krenkelsers, mobbing, trakassering og diskriminering (NOU 2015: 2, s.170). LINK har som formål å styrke den enkeltes selvbylde, bidra til opplevelse av tilhørighet og gi trening i konstruktive mestringsstrategier. Dette svarer på utvalgets anbefaling om økt vekt på sosial og emosjonell kompetanse i skolen.

På mellomtrinnet er det lagt opp til at man skal komme gjennom alle de tre hovedsamlingene. I *Følelsskolen* er det viktig at man kjenner til grunnlaget for hva god psykisk helse er, og å kjenne til, forstå og akseptere sine egne følelser. Følelsene er et viktig motivasjonssystem, og kan forklare handlinger, beslutninger og valg. En elev som er trist og redd for fremtiden, kan få hjelp til å ta signalene på alvor, tolke dem og vurdere behov (RVTS Sør, 2017, s.16). Derfor tas det opp tema om følelser som tristhet, sinne, skam, fremtid, redsel og bekymringer. Vi sosialarbeidere kaller dette for evnen til å *mestre sine følelser* og *mestre sine problemer*. Noe av grunntenkningen i sosialt arbeid er at følelser og atferd er gjensidig, og at atferden vår i stor

grad bestemmes av følelsene våre (Shulman, 2003, s. 51). I elevsamlingen *Jeg og de andre* er fokuset rettet mot relasjonsarbeid. Det handler om å styrke den enkeltes selvbilde og skape trygg og god tilhørighet som barn trenger for å fungere godt i hverdagen (RVTS Sør, 2017, s.19). I denne samlingen kommer bl.a. temaer om vennskap, selvbilde, tabu, konflikt, roller og forventninger. Relasjonsarbeid er sentralt også i sosialt arbeid, og krever at sosialarbeideren har ferdigheter om dette. Vi kan si at sosialt arbeid foregår *i* relasjoner fordi vi inngår i en sosial sammenheng med andre, vi jobber *med* relasjoner fordi vi søker å forstå og bidra til endring, og vi jobber *gjennom* relasjoner fordi relasjoner mellom sosialarbeider og elev har betydning for samhandlingen (Ellingsen et al., 2015, s.112). Et vesentlig mål i dette arbeidet er å bygge tillit og empati. Tillit og empati er kjernebegreper i sosialt arbeid, og det vil være viktig for at elevene skal våge å snakke om sterke temaer, både i gruppesamlingene der LINK gjennomføres, og i individuelle samtaler. *På godt og vondt* er samlinger som tar utgangspunkt i å snakke om livet. Her kommer temaer som de fleste møter, som seksualitet, pubertet, smerteutrykk og smertemestring. Det rettes blikk mot både gode og vonde ting, både det som er spennende, og tabuområder som eksempelvis vold, seksuelle overgrep, selvmordstanker og selvskading (RVTS Sør, 2017, s.19).

Som vi ser kommer LINK inn på flere sentrale temaer som er viktig med tanke på den psykiske helsen. På denne måten kan programmet være et godt redskap for sosialarbeidere å bruke i det forebyggende arbeidet. Dersom et barn f.eks. har opplevd seksuelle overgrep, vil en vanlig reaksjonsform på undertrykkelsen være skam og negativt selvbilde (Shulman, 2003, s. 52). Videre vil kanskje sinne og raseri gjenspeile barnets atferd. Da kan sosialarbeideren utforske underliggende raseri og smerte, ved å bruke ferdigheter som hjelper barnet til å mestre sine følelser. Det kan være å utforske taushet, forsøke å sette ord på barnets følelser og vise at en forstår (Shulman, 2003, s. 54). Denne ferdigheten kalles *å stille seg inn* («tuning in») på mulige følelser. På den andre siden kan det tenkes at LINK fungerer mot sin virkning. Kanskje barnet føler seg tvunget til å dele noe som oppleves som vanskelig i gruppesammenheng, og som egentlig ikke ønsker å dele dette. I et sosialarbeiderperspektiv kan dette sees på som et spenningsfelt mellom hjelp og kontroll. Da er det en fin egenskap sosialarbeidere har til å lytte aktivt og observere den enkelte, slik at det er mulig å tilby individuelle samtaler ved behov.

4.2.1 Barns rett til å bli hørt

Personen i *situasjonen* er sentral i sosialt arbeids teori og praksis (Gustavsson & Tømmerbakken, 2011, s.40). Opplæringsloven sier skolen skal sørge for at involverte elever

blir hørt. Det er dessuten en menneskerettighet at barn skal bli hørt, ifølge FNs konvensjon art. 12 om barns rettigheter (Menneskerettsloven, 1999). Det er barn og unge som er eksperter på sitt liv, og det er de som kan fortelle hvordan hverdagen deres oppleves og hva de behøver for å ha de beste forutsetningene for god psykisk helse. Dersom vi ikke hører på barna, risikerer vi å danne et samfunn som ikke er tilpasset deres behov, og vi risikerer å utforme tiltak og aktiviteter som ikke fungerer for dem (Helse- og omsorgsdepartementet, 2019, s.5). Barn og unges medvirkning er derfor helt avgjørende i arbeid med psykisk helse. Brukermedvirkning er en viktig del av det meste sosialt arbeid står for. Det handler om å få medvirke og ha innflytelse i saker som angår en selv (Ellingsen et al., 2015, s.106). Et sentralt utgangspunkt i denne sammenheng er å møte og forstå barnets opplevelse av sin situasjon for å kunne hjelpe. I likhet med sosialt arbeid, legger LINK vekt på å se barnet som aktør i sitt eget liv.

Etter hver LINK-samling er det lagt opp til at elevene fyller ut et evalueringsskjema. Her kan elevene gi en skriftlig tilbakemelding til læreren eller sosialarbeideren. På denne tilbakemeldingen er det mulig å be om en samtale med en lærer, en sosialarbeider eller en helsesøster dersom eleven ønsker det. Da har eleven mulighet til å velge en person som den føler seg trygg på. Kanskje det har vært ting som har blitt tatt opp under LINK-samlingen som har vært tungt og vekket følelser, og eleven har behov for å ta det opp alene med en trygg voksenperson etterpå. Det kan også være at læreren eller sosialarbeideren legger merke til at eleven følte seg ukomfortabel i noen av gruppeøvelsene i LINK. Da kan man forsøke å utforske hvorfor det er slik gjennom en individuell samtale.

4.2.2 Det finnes ikke vanskelige barn

I LINK jobbes det med å forstå atferd og regulere atferd. Utgangspunktet er at det ikke finnes vanskelige barn, men at det finnes barn som har det vanskelig. Det kan skjule seg en redd jente eller gutt bak en ukonsentrert, skremmende og utagerende oppførsel, eller det kan skjule seg håpløshet og smerte bak et velfungerende ytre. Det er derimot dette som skiller LINK fra andre undervisningsopplegg, at man ønsker å se bak fasaden ved atferden hos det enkelte barnet (RVTS Sør, 2017, s.5). LINK sin forståelse av barn med atferdsproblemer, ligner mye på sosialt arbeids forståelse av mennesker. Sosialarbeidere ønsker å lete etter årsakssammenhenger for handling, og ikke forhåndsdomme eller undervurdere den enkelte (Shulman, 2003, s. 42). Det handler om å vise respekt for enkeltindividet.

Ethvert læringsmiljø påvirker barns konsentrasjon, atferd og emosjoner. Læringsplanen i skolen har noen klare kompetansemål, og NOU nr. 18 slår fast at 25 prosent av elever i norsk skole

ikke lærer det de skal (Sollesnes, 2013, s.135). Det kan være ulike årsaker til at elevene ikke lærer det de skal. Har elevene det vanskelig med psykisk helse, enten de opplever å bli mobbet eller føler seg ensom, er det klart at eleven ikke konsentrerer seg om skolearbeid. Da vil tankene naturligvis være et annet sted. Det er også slik at konsentrasjonsevnen vil forstyrres av et problematisk sosialt miljø utenfor skolen, som eksempelvis urovekkende forhold i hjemmet. Hvidsten og Wilhelmsen (2018) gjorde en undersøkelse om hvordan lærerstudenter oppfatter en ukonsentrert elev. Her kom det frem at informantene i stor grad forklarte svak konsentrasjon som et problem hos eleven selv, og la mindre vekt på årsaksforklaringer på forhold i hjemmet. Dette går mot LINKs ambisjon om at det ikke finnes vanskelige barn, men barn som har det vanskelig. I dette arbeidet mener jeg at sosialarbeidere har en enorm fordel, da de har et kunnskapsgrunnlag hvor de lærer ulike observasjons- og samtaleteknikker for å avdekke underliggende problem. Det at sosialarbeideren har kunnskap til å utforske hva eleven bærer på, vil være viktig for å oppdage skjulte elementer hos den enkelte for å forsøke å finne årsaken til det eventuelle læringsproblemet eller den lave konsentrasjonsevnen.

4.2.3 LINK som beskyttelsesfaktor

Det har tidligere i oppgaven blitt poengtert at mobbing er en faktor for utvikling av psykiske vansker og psykiske lidelser. Det å ha blitt utsatt for mobbing vil dermed på både kort og lang sikt være en betydelig risikofaktor for dårlig psykisk helse (NOU 2015: 2, s.355). Resultater fra et utvalg barne- og ungdomskoler som deltok i forskningsprosjektet «Trivsel i Tromsø», viser at det er mest klassisk mobbing i skoletiden. Årsaken kan sannsynligvis være at skolen er møtepunktet for alle elever, og det er her de oppholder seg store deler av hverdagen (Thorvaldsen et al., 2018). Ifølge opplæringsloven har skolen et særlig ansvar i å gripe inn mot krenking som mobbing, vold, diskriminering og trakassering. Her er det mulig for de ansatte å ha bedre oversikt over hva som skjer mellom elevene, og ta hensyn til hver enkelt elev. Noen ganger er det tydelig å se at barn blir utsatt for mobbing, andre ganger er det vanskeligere å se (NOU 2015: 2, s.182). Gjennom de ulike samlingene i LINK der det tas opp tema om følelser, tristhet, redsel og konflikt kan kanskje slike elementer som mobbing komme frem. En sosialarbeider som jobber med mobbeproblematikk på en skole kan rette arbeidet inn mot å endre kommunikasjon mellom de ansatte i skolen og elevene, men også hjelpe den som utsettes for mobbing gjennom individuelle samtaler. Innsatsen kan altså ta utgangspunkt i den som blir mobbet og den eller de som mobber, men også i klasse- eller skolemiljø som helhet (Ellingsen et al., 2015, s.114). Det jobbes altså på både individ- og gruppenivå. Her vil LINK kunne bidra

ved å ta opp aktuelle tema i gruppesammenheng, og som dermed kan tenkes å styrke klasse- og skolemiljøet.

Som jeg har vært inne på, er vennskap grunnleggende viktig. Vennerelasjoner er en faktor med et potensial til å beskytte mot mobbing og trakassering. Det sies at vennskap gir beskyttelse mot å bli plaget, samt at det gir sosial støtte, selskap og bidrar i identitetsbyggingen (Flaten & Sollesnes, 2016, s.45). Tetzchner (sitert i Thorvaldsen et al., 2018) sier at vennskap er en form for sosial kapital hvor barn og ungdom opplever trygghet og tilhørighet. Det er nettopp dette som er skolens ansvarsområde, å være et trygt og godt sted der eleven kan oppleve tilhørighet med andre barn og ansatte. Et skolemiljø innebærer en unik mulighet til å gi barn et fellesskap hvor de får erfaringer med å ha det fint og gøy med andre barn. Det er nemlig ikke alle barn som har naturlig tilgang til dette i hjemmemiljøet eller fritiden (Flaten & Sollesnes, 2016, s.128). Sosialarbeideren skal ikke dekke behovet til eleven, men skal legge til rette for at behovene skal kunne dekkes (Flaten & Sollesnes, 2016, s.58). Det betyr at ansatte i skolen ikke kan tvinge barn til å være venner, men de kan legge til rette og utføre aktiviteter i skolen som gjør at barn ønsker å leke sammen. Det er ikke gitt at barn finner sine venner med elever i klassen. Dette fordi skolen og klassen er en relasjon barn er pålagt til å være i, de har nødvendigvis ikke valgt å gå aktivt inn i relasjonen selv. På den andre siden kan det antas at skolen er en arena der de fleste barn faktisk finner sine venner som varer livet ut. I sammenheng med dette, ønsker jeg å trekke frem LINK som et godt eksempel der elevene kanskje blir kjent med hverandre på en annen måte enn før. Det er ingen garanti for at barn med liten vennekrets vil etablere vennskap under disse elevsamlingene, men jeg tenker det uansett vil gi et positivt bidrag med slike sosiale innslag som LINK har.

4.3 Tverrfaglig samarbeid mellom lærere og sosialarbeidere

Tanken med tverrfaglig samarbeid i skolen er at lærere og miljøterapeuter aktivt skal samarbeide for å fremme et godt læringsmiljø. Dette vil også gjelde samarbeid med andre etater som f.eks. BUP og barnevernstjenesten. En sosialarbeider kjenner etaters arbeidsområder og metoder, og det tverrfaglige samarbeidet kan derfor gjerne koordineres av sosialarbeideren. Denne kunnskapen kan være nyttig for lærere som er usikker på når og hvem de skal henvise til (Gustavsson & Tømmerbakken, 2011, s.117). Alle yrkesgrupper som arbeider i skolen blir gjort delaktige i den pliktige utviklingen av et godt psykososialt miljø, hvor en bl.a. sørger for at ingen utsettes for krenkende ord eller hendelser. Jeg har vært inne på at LINK kan være et

godt redskap å benytte i dette arbeidet. For at LINK skal fungere best mulig, er det viktig med et godt tverrfaglig samarbeid blant lærere og sosialarbeidere/miljøterapeuter.

Flaten & Sollesnes har intervjuet både lærere og miljøterapeuter som jobber i skolesektoren. Her dukker det opp spennende vinklinger fra de ulike yrkesgruppene. En av lærerne forteller at barnevernspedagoger, sosionomer og vernepleiere har en annen type faglig bakgrunn og pedagogisk forståelse som blir en viktig ressurs i arbeidet (Flaten & Sollesnes, 2016, s. 149). En annen lærer forteller at h*n ser gevinsten av å ha miljøterapeuter i skolen da de lettere kan plukke opp hendelser i klassen som h*n selv ikke klarer å se i undervisningen (Flaten & Sollesnes, 2016, s. 150). Videre påpekes miljøterapeuters fantastiske evne til å takle problematisk atferd. Noen av lærerne som ble intervjuet påpekte at utfordringen i det tverrfaglige samarbeidet er å finne en samarbeidsform og ansvarsfordeling som funker mellom lærerne og miljøterapeuter. Miljøterapeutene forteller at de har fått ulike oppgaver som har fungert godt, som å følge opp elevene på det daglige plan med livet, se til at praktiske forhold blir tilrettelagt og at elevene får læringsbetingelser i forhold til de vanskene de måtte ha (Flaten & Sollesnes, 2016, s. 151). Dermed vil miljøterapeutene kunne representere et faglig supplement til lærernes arbeid ved at de vil kunne tilføre skolen ny kompetanse, men det krever å finne en samarbeidsform og fordeling som fungerer for begge parter.

4.3.1 Dialog om hverandres kompetanse

I studien *Barnevernspedagogers, sosionomers og vernepleieres rolle og status i skolen* av Gjertsen et al. (2018), forteller en mellomleder at det er spennende å ha flere yrkesgrupper i skolen. Men det er krevende og forutsetter jobbing, dialog og åpenhet. En god dialog kan sees på som verktøyet i prosessen der ulike yrkesgrupper skal inn på samme arena. Samtidig som de skal finne sin egen rolle i samspillet, skal de også kunne forstå hverandre (Flaten & Sollesnes, 2016, s.142). Det er hensiktsmessig og nødvendig å være klar over sin spesifikke kompetanse på området, for å kunne delegerer roller og arbeidsoppgaver blant de ansatte i skolen. Mellom en lærer og en sosialarbeider vil det være noen klare forskjeller i kompetanse. Lærerne har i hovedsak sin kjernekompetanse i den pedagogiske virksomheten med å legge til rette for faglig læring og læringsbehov. Sosialarbeiderne har i motsetning til lærerne, sin kjernekompetanse i miljø og individuelle utfordringer. De har dermed mer med det sosiale læringsmiljøet å gjøre, og kan se barnet i en mer utvidet kontekst (Flaten & Sollesnes, 2016, s. 143). Det vil gjerne derfor være naturlig at læreren hjelper eleven med å dekke behov for de ulike fagene, mens sosialarbeideren hjelper på det daglige plan som omhandler å mestre hverdagen og livet

generelt. Dersom et barn har blitt utsatt for omsorgssvikt eller mobbing, vil det ha behov for hjelp og støtte på et grunnleggende område (Sollesnes, 2013, s.144).

Vi har sett at relasjonskompetanse er viktig i LINK. Både sosialarbeidere og lærere har komplementære kunnskaper og ferdigheter i relasjonsarbeid. Gjennom et godt samarbeid kan de få bredere relasjonskompetanse som vil føre til at flere elever føler seg sett og hørt (Gustavsson & Tømmerbakken, 2011, s.56). Kari Killén har i mange år forsket på barn og unge som lever under omsorgssvikt. Hun konkluderer bl.a. med at dersom et barn i det minste oppnår én god relasjon til en voksen, kan dette medføre en positiv utvikling (sitert i Gustavsson & Tømmerbakken 2011, s.56). Relasjonsarbeid og refleksjon går gjerne hånd i hånd. Kritisk refleksjon kan sies å være en type erfaringslæring, og innebærer å reflektere kritisk som kan bidra til ny forståelse og innsikt (Ellingsen et al., 2015, s.186). Det kan hjelpe med å gjøre seg bevisst på samspillet mellom elever og ansatte, og eventuelt avdekke ugunstige maktforhold mellom ulike yrkesgrupper. Sosialarbeidere har fått kunnskap om refleksjonsprosesser og har trent seg i å bruke dette gjennom utdanningen (Ellingsen et al., 2015, s.168). Det er også mulig å bruke kritisk refleksjon i forkant, underveis og i ettertid for å se om aktivitetene i LINK fungerer. Selv om undervisningsopplegget LINK er utviklet for at lærere skal kunne utføre det, vil det nok være mer naturlig å overlate dette oppdraget til sosialarbeiderne. Dette fordi de har mer kunnskap på dette feltet, og fordi flere lærere kan oppleve psykisk helse som et vanskelig tema å snakke om. Lærerne vil da få bedre tid til å forberede annen undervisning og eventuell etterarbeid. Med dette kan lærernes pedagogiske virksomhet og sosialarbeidernes sosiale læringsfokus flyte sammen, og de deler hverandres kunnskap og kompetanse.

4.4 Viktigheten av en sosialarbeiders kompetanse i skolen

Det har blitt utviklet en lærerveiledning til LINK. Dette er laget slik at «vanlige» lærere også kan utføre aktivitetene som er referert (RVTS Sør, 2017, s.4). Det kan ha noe med lærernes hegemoni i skolen å gjøre, og at det er flest lærere ansatt i skolen. Selv om LINK i utgangspunktet er et undervisningsopplegg som lærerne naturligvis jobber mye med, er det også viktig for sosialarbeidere/miljøterapeuter å være med på. Miljøterapeuter i skoler er per i dag ikke særlig utbredt. Djupedal-utvalget konkluderte i 2015 med at det arbeider ca. 500 sosialarbeidere, barnevernspedagoger og vernepleiere i barne- og ungdomsskolen (NOU 2015: 2, s.303). Videre påpeker utvalget at avgrensningen mellom assistentrollen og miljøterapeuter ofte er uklar. Det fører til at miljøterapeuter utfører de arbeidsoppgavene som lærerne ikke har

kapasitet til, som f.eks. hjelp i leksegrupper, oppfølging etter skoletid, inspeksjon i friminuttene og oppfølging av elever med atferdsvansker. Andre undersøkelser viser også at miljøterapeutene i liten grad opplever å bli inkludert i aktuelle møter og på forskjellige arenaer der beslutninger tas (NOU 2015: 2, s.304). Årsaken til den uklare yrkesrollen blant disse profesjonene i skolen kan trolig være at skolen tradisjonelt har vært lærernes arena. Det kan altså handle om en opplevelse av ulik makt og status i skolen. En annen årsak til at det skapes uklare forventinger til såkalte BSV-ere (samlebetegnelse på barnevernspedagoger, sosialarbeidere og vernepleiere) i skolen, er at det i dag ansettes denne yrkesgruppen uten at det er begrunnet i lovverket. Lærerne har derimot en formell forankring i lovverket, og styrker deres myndighetsområde (Gjertsen et al., 2018). Kanskje hvis disse yrkesgruppene hadde blitt lovfestet, hadde skolen sett enda mer nødvendigheten av å ansette dem da det hadde blitt en plikt. Et større fokus på tverrfaglig samarbeid i skolen vil kunne ha som fordel å snu den uklare rollefordelingen og bidra til mindre opplevelse av ulik makt mellom yrkesgruppene.

En artikkel av Gjertsen, Hansen og Juberg tar nettopp opp problematikken rundt hvilken uklar status og rolle BSVere har i skolen, og hvilken status og rolle de faktisk bør ha. Disse tre profesjonene har spesielle forutsetninger for å styrke skolens psykososiale oppgaver (Gjertsen et al., 2018). Selvsagt kan lærere mye om psykososialt miljø, da de har ivaretatt dette i flere år. Men for sosialarbeidere, og også barnevernspedagoger og vernepleiere, er tankesettet rundt miljø og individuelle utfordringer en betydelig større del av utdanningen. Ifølge Helgeland er nøkkelen til å jobbe med psykososialt miljø, det å kunne se elevgruppen som helhet, men også samtidig fange opp signaler fra enkeltelever som står i fare for negativ utvikling (Helgeland, sitert i Flaten & Sollesnes 2016, s.143). Djupedal-utvalget peker også på at tema om psykisk helse og psykososiale faktorer har alt for liten plass i lærerutdanningene (NOU 2015: 2, s. 339). En annen artikkel kan bekrefte denne påstanden. Her kommer det frem at psykisk helse kan oppleves som et usikkert fagområde for lærere. Et utvalg intervjuede lærere forteller sin opplevelse av det å undervise om psykisk helse. Noen fortalte at det å undervise om psykisk helse var «greit», mens andre kunne fortelle om en opplevelse av utrygghet, fordi de følte å ha for lite kunnskap om temaet (Larsen, 2011). Dette kan også trekkes tilbake til funnene utført av Hvidsten og Wilhelmsen om lærerstudentenes manglende sammenheng mellom årsak og tiltak knyttet til en ukonsentrert elev. Alt dette poengterer nødvendigheten av økt kompetanse og mer kompetent dialog. Et godt bidrag til dette kan være å ansette flere sosialarbeidere i skolen, samt at de får en klarere rolle. Støtte fra de ansatte i skolen kan anses å være helt avgjørende for barn som sliter med den psykiske helsen. I LINK tas det opp mange tunge og vanskelige tema. Da

er det viktig at de som skal utføre samlingene og snakke om dette emnet, har god kunnskap og føler seg trygg i å uttrykke seg om psykisk helse.

5.0 Avslutning

Gjennom denne oppgaven har jeg forsøkt å synliggjøre hvordan LINK kan være et godt redskap for sosialarbeidere å benytte i arbeidet med psykisk helse blant risikoutsatte barn på mellomtrinnet i barneskolen. For å belyse dette har jeg brukt teori om psykisk helse blant barn, psykososialt miljø, forebygging og tverrfaglig samarbeid. Disse punktene har jeg drøftet i forhold til hverandre med utgangspunkt i LINK. Psykisk helse er, og vil sannsynligvis fortsette å være, et viktig satsningsområde i skolen og ellers i samfunnet. Selv om de fleste barn i Norge har god psykisk helse, er det alltid noen som opplever å ha det vanskelig og er i risikoen for å utvikle psykiske vansker og lidelser. Opplevelse av tilhørighet, trivsel, positivt selvbilde og læren om tanker og følelser er viktige elementer for den psykiske helsen, noe LINK sikrer gjennom utvalgte tema i sine elevsamlinger.

Jeg hadde en forforståelse om at sosialarbeidere er undervurdert i skolesektoren, noe jeg både har fått bekreftet og avkreftet. Fokus på tverrfaglighet åpner opp for at andre profesjoner ansettes i skolen. Jeg håper og tror at flere sosialarbeidere kommer til å sees i skolen fremover. Til slutt ønsker jeg å understreke at det har vært en lærerik og utfordrende periode å jobbe med denne bacheloroppgaven. Jeg har fått benyttet meg av fagkunnskapen jeg har tilegnet meg i løpet av studiet på sosialt arbeid, og samtidig lært mye nytt.

Referanseliste

- Befring, E. & Moen, B.-E. (2011). *Ungdom, læring og forebygging*. Cappelen Damm AS.
- Dalland, O. (2017). *Metode og oppgaveskriving* (6. utg.). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Ellingsen, I. T., Levin, I., Berg, B., & Kleppe, L. C. (Red.). (2015). *Sosialt arbeid – En grunnbok*. Oslo: Universitetsforlaget
- Flaten, K. & Sollesnes, T. (2016). *Oppvekst og miljø. Barn og unges utvikling*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Gjertsen, P.-Å., Hansen, M. B. V. & Juberg, A. (2018). Barnevernspedagogers, sosionomers og vernepleieres rolle og status i skolen. *Tidsskrift for velferdsforskning*, 21, 163-179. Hentet 12.04.20 fra: <https://doi.org/10.18261/issn.2464-3076-2018-02-05>
- Gustavsson, U. & Tømmerbakken, N. (2011). *Sosialfaglig arbeid i skolen: om samarbeidet mellom lærer og sosialarbeider*. Oslo: Kommuneforlaget AS.
- Helse- og omsorgsdepartementet. (2019). *Opptappingsplan for barn og unges psykiske helse*. (2019-2014). (Prop. 121 S (2018-2019)). Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/1ea3287725fa4a2395287332af50a0ab/no/pdfs/prp201820190121000dddpdfs.pdf>
- Hvidsten, B. & Wilhelmsen, G. B. (2018). Så konsentrerer deg da! Hvordan lærerstudenter oppfatter en ukonsentrert elev. *Nordic Studies in Education*, 38, 17-34. Hentet 03.04.20 fra <https://doi.org/10.18261/issn.1891-5949-2018-01-03>
- Kvello, Ø. (Red.). (2012). *Oppvekstmiljø og sosialisering*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Larsen, M. (2011). Skolen som arena for helsefremmende og forebyggende arbeid relatert til psykisk helse hos ungdom. *Tidsskrift for psykisk helsearbeid*, 8, 24-34. Hentet 03.04.20 fra <https://www.idunn.no/tph/2011/01/art05>

Menneskerettsloven. (1999). Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett. (LOV-1999-05-21-30). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1999-05-21-30>

NOU 2015: 2. (2015). *Å høre til - Virkemidler for et trygt psykososialt skolemiljø*. Oslo: Kunnskapsdepartementet. Hentet 03.04.20 fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2015-2/id2400765/>

Opplæringslova. (1998). Lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa. (LOV-1998-07-17-61). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1998-07-17-61>

RVTS Sør (Regionalt ressurscenter om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging). (2017). *Lærerveiledning til LINK*. Kristiansand: RVTS Sør, Sørlandet kunnskapsark. Hentet 01.04.20 fra https://www.linktillivet.no/filer/Laererveiledning_LINK.pdf

Shulman, L. (2003). *Kunsten å hjelpe individer og familier*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.

Skogen, J. C., Smith, O. R. F., Aarø, L. E., Siqveland, J. & Øverland, S. (2018). *Barn og unges psykiske helse: Forebyggende og helsefremmende folkehelseiltak. En kunnskapsoversikt*. Oslo: Folkehelseinstituttet. Hentet 25.03.20 fra https://www.fhi.no/globalassets/dokumenterfiler/rapporter/2018/barn_og_unges_psykiske_helse_forebyggende.pdf

Sollesnes, T. (2013). *Pedagogikk for sosialfagene*. Cappelen Damm Akademisk

Suren, P., Furu, K., Reneflot, A., Nes, R. B., Bakken, I. J. L. & Torgersen, L. (2018). *Livskvalitet og psykiske lidelser hos barn og unge*. Oslo: Folkehelseinstituttet. Hentet 26.03.20 fra <https://www.fhi.no/nettpub/hin/grupper/psykisk-helse-hos-barn-og-unge/>

Svalastog, A. L., Kristoffersen, N. J. & Lile, H. S. (Red.). (2019). *Psykososialt arbeid. Kunnskap, verdier og samfunn*. Oslo: Gyldendal Akademisk

Thidemann, I.-J. (2015). *Bacheloroppgaven for sykepleierstudenter. Den lille motivasjonsboken i akademisk oppgaveskriving*. Oslo: Universitetsforlaget.

Thorvaldsen, S., Westgren, B. B., Egeberg, G. & Rønning, J. A. (2018). Mobbing, digital mobbing og psykisk helse hos barn og unge i Tromsø. *Tidsskriftet Norges Barnevern*, 95, 128-142. Hentet 28.03.20 fra: <https://doi.org/10.18261/ISSN.1891-1838-2018-02-03-05>

